

"זרה"

טריאלוג

4.10.25 - 5.9.25

זינאידה פוזדניאקובה | אולגה קונדינה | אניה קרופיאקוב
אוצרת: יוליה יבלונסקי

שלושים שנה שתקה זינאידה פוזדניאקובה. האמנית שהייתה מוכרת ומוערכת במולדתה, וצוירה נמצאים באוספים של מוזיאון פושקין וגלריית טריאטקובה במוסקבה, עלתה לישראל בשנות התשעים, בת 51. כשביקשה להציג את עבודותיה, נתקלה בכתף קרה מצד מוסד אמנות ירושלמי, התכנסה בביתה בקטמונים, גידלה כאם יחידנית את בנה ולימדה אמנות בבתי ספר.

האם שדה האמנות המקומי יכול היה להכיל ציירת מודרניסטית, ממשיכת האסכולה הפוסט אימפרסיוניסטית, רשמת פיגורטיבית שהביעה בעזות ועדינות רשמים מהפריפריה האקזוטית של ברית המועצות, זרה למקום הזה? רק כיום, לאחר מותה, מוצגות יצירותיה לראשונה בישראל - סצנות מחיי הכפר ברישום מהיר בקו מדויק וחופשי, בגוונים פסטליים המונחים על הנייר בעפרונות, צבעי מים ופנדה. לצידן, עבודותיהן של אולגה קונדינה ואניה קרופיאקוב המגיבות לטכניקות בהן פעלה ולמושאי ציורה. דרכן הן לשות את הביוגרפיה הפרטית שלהן ואת זכרונות העלייה משנות ה-90.

בשונה מפוזדניאקובה שאט אט הצטמצמה בביתה מתוך תחושת הזרות, הציירת אולגה קונדינה, השייכת לאותה אסכולה פוסט אימפרסיוניסטית, הייתה עם עלייתה לחלק מעולם האמנות הישראלי וממייסדות ה"ברביזון החדש". באמצעות פרקטיקת הרישום מהתבוננות המשותפת להן, חקרה קונדינה את החברה הישראלית במטרה להשיג תחושת שייכות. קונדינה מציגה בתערוכה את מסע ההתמקמות שלה בישראל דרך מספר עבודות המתכתבות עם פוזדניאקובה. הצלמת אניה קרופיאקוב שעלתה בילדותה, מתייחסת לציור "צובעים את הגג" של פוזדניאקובה מ-1983, המזכיר לה את הגג בבית סבה בו גדלה. היא אוספת חלקי צילומים מהרחוב בו גרו בבראברי, פרבר בקייב שבאוקראינה, ומתוך שברי הזכרונות היא יוצרת את "חלונות שלום עליכם", אובייקט המבוסס על צילום, שמחבר בין הפנים והחוץ של הבית, בין העבר וההווה ובין שם וכאן.

התערוכה היא המפגש המאוחר שלא אירע בחייה של פוזדניאקובה הנשכחת עם מרחב האמנות הישראלי. והיא גם מפגש בין דורי בין שלוש האמניות המשרטטות קווי מתאר לחוויית האמנית המהגרת הסובייטית בישראל: הטמעות והיפרדות, קבלה ודחייה, שייכות וזרות, הנעים בתנועת מטוטלת.

מפגש עם זינאידה פוזדניאקובה

"...לצד הדיוק ושרטוט החד-פעמיות של הסיפור הפרטי, הצבתו ליד סיפורים נוספים ממקמת אותו בהקשרו האמנותי, הסוציולוגי וההיסטורי. באופן הזה מתעצמת חשיבות הביוגרפיה הפרטית כמקור לתובנה חברתית, ובמקביל נפרמות תובנות חברתיות לאינסוף סיפורים חד-פעמיים" (מתוך "מקומות שמורים": מגדר ואתניות, תמר אלאור, 2006).

התוודעתי לזינאידה פוזדניאקובה לראשונה לפני כשלוש שנים דרך ראיון שפורסם בעיתון "דבר" בו סיפרה שמאז עלייתה לישראל, לפני כשלושים שנה, לא הציגה בתערוכה ושאינה מתכוונת להציג. חשבתי שזוהי החלטה קשה לאמנית, שהשילה חלק מרכזי מזהותה במעשה זה. ביקשתי לפגוש אותה, ולאחר חודש של חיזורים היא נעתרה. בצהרי יום גשום של חורף 2022 דפקתי על דלתה בשכונת הקטמונים בירושלים. פתחה אותה אישה יפה עם חיוך מואר. הבאתי איתי ספגטי ועוגה מנחמים ואחרי שאכלנו, היא בחרה כמה מהתיקיות שחיכו לי שעונות על קיר המטבח. שלפה ציור אחרי ציור, וסיפרה עליהם סיפורים מרתקים - על שטיחים צבעוניים ארוגים ביד, שמקשטים את הרצפה וקירות הבתים באוזבקיסטן; על סבתות אוקראיניות שפתחו את ביתן לפניה; על העגלון שביקשה ממנו לעמוד עוד כמה דקות כדי שתספיק לצייר אותו עם סוסו; על הגעגועים לנוף מולדתה. היא סיפרה שב-1991, שנתה הראשונה בישראל, הגישה בעצת מכר את תיק עבודות שלה לבית האמנים הירושלמי ונדחתה. אמרו לה שם שהיא לא מתאימה, והיא חשדה שאיש לא טרח להתבונן בציורים שמסרה. הזרות והנחיתות הלשונית היכו בה. היא חשה מושפלת מהיחס אליה, מאחרותה. שם גזרה על עצמה שתיקה אמנותית.

נפגשנו לאורך חודשים עד שהסכימה להעלות בדעתה ולדמיין תערוכה משולשת על געגוע וכמיהה לשייכות, על נטיעת שורש, אמביציה והחמצה. אבל אז הגיעה הבשורה שהיא חולה במחלה קשה, והיא נפטרה לפני שהספקנו לממש את התערוכה.

החלטנו לדבוק בתכנית המקורית ולחשוף את הציורים של זינאידה פוזדניאקובה ששכבו בתיקיות בארון, למעלה משלושים שנה. במעשה זה אנחנו מבצעות תיקון מאוחר ומחזירות לה את זהותה כציירת. היא כאן, גם ללא נוכחותה הפיזית.

יוליה יבלונסקי